

Förbjud pälsfarmerna!

Pälsindustrin är en förhållandevis ung industri i Sverige. Men med bara 80 år på nacken har den dödat kanske lika många miljoner pälsdjur. Pälsdjur som tvingas leva i små trånga burar. Och som dödas efter bara ett par månader.

Att stänga in djur i burar kan aldrig vara acceptabelt. Päls är ett totalt onödigt plagg. De enda som ska bära päls är de som äger dem - pälsdjuren. Vårt krav kommer därför alltid att vara pälsdjurens frihet. Och därmed ett avskaffande av den brutala pälsindustrin.

Denna djurplågande industri har minskat i storlek de senaste decennierna och den har problem att överleva. Återväxten bland farmarna är dålig, avsättningsmarknaden i Sverige för pälsar blir allt mindre och det utomparlamentariska och parlamentariska trycket mot dem har ökat det senaste decenniet. Rävfarmerna, som de ser ut nu, har förbjudits enligt svensk lag. Chinchilla- och minkuppfödningen är nästa uppdrag för Jordbruksverket samtidigt som djurrättsaktivister genom kontinuerligt arbete aldrig ger pälsbranschen en andningspaus.

Men den är inte död eller avvecklad. Jordbruksverket menar att fortsatt minkuppfödning på lång sikt kan komma att vara tänkbar. Samtidigt har pälsindustrin nästlat sig in i modebranschen. Designers menar nu att päls kommer att vara på modet igen om tre år. Redan har modevisningar skett i Europa där modellerna visar upp olika pälskreationer.

Förhoppningsvis, och troligtvis, kommer pälsindustrin inte att bli gammal. För våra gemensamma ansträngningar börjar bära frukt. Och snart är pälsdjurens frihet här.

CAFT – för pälsdjurens frihet & Rädda Pälsdjuren

Lagar och förordningar

Den svenska djurskyddslagen är från 1988. Teoretiskt är det en mycket bra lag, men när Jordbruksverket skriver föreskrifter som bygger på lagen, tänjer man på begrepp som "bete sig naturligt", "främja hälsan" och "god djurmiljö".

Så här säger Djurskyddslagen:

2§ Djur skall behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom.

4§ Djur som föds upp eller hålls för produktion av livsmedel, ull, skinn eller pälsar eller för ändamål som avses i 19§ eller i tävling skall hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att det främjar deras hälsa och ger dem möjlighet att bete sig naturligt.

Så här säger Jordbruksverkets föreskrifter från 1993:

62§ Minkar och rävar skall ges föremål som de kan sysselsätta sig med.

Det har skett en ändring i djurskyddslagen. Denna ändring innebär att rävuppfödning i praktiken omöjliggörs. Den nya lagparagrafen träder i kraft 1 januari 2001.

9a§ Rävar får bara hållas på ett sådant sätt att deras behov av att vara tillsammans med andra rävar, röra sig, gräva och ägna sig åt annan sysselsättning kan tillgodoses.

Statistik

De nordiska länderna svarar idag för drygt 50% av världens minkproduktion och ca 70% av världsproduktionen av rävsinn. Antal farmer har minskat men produktionen ökar. Detta betyder att de farmer som finns växer sig större och större. Statistik över chinchillafarmning saknas. Minkfarmningen i Sverige har ökat med över 8% från 1994 till 1998. Produktionen från rävfarmningen är konstant. Samtidigt har farmerna minskat i antal med drygt 10%.

Produktion av buruppfödda pälsdjur i Norden

Mink	Sverige	Danmark	Finland	Norge
1998	1 300 000	11 900 000	2 200 000	310 000
1994	1 200 000	9 500 000	2 000 000	250 000
1993	1 050 000	7 500 000	1 400 000	250 000
1992	1 250 000	11 500 000	1 650 000	275 000
Räv	Sverige	Danmark	Finland	Norge
1998	20 000	85 000	2 900 000	525 000
1994	20 000	60 000	2 000 000	500 000
1993	20 000	60 000	1 340 000	325 000
1992	22 000	80 000	1 250 000	425 000

Antal uppfödare i Norden

För 1998 saknas statistik över utländska uppfödare samt antal av svenska uppfödare av mink respektive räv. Totalt sett finns ca 190 uppfödare i Sverige varav 80 finns i Sölvesborgområdet.

Mink	Sverige	Danmark	Finland	Norge
1994	200	3 000	700	200
1993	210	3 060	700	300
1992	246	3 515	810	350
Räv	Sverige	Danmark	Finland	Norge
1994	10	200	1 700	1 300
1993	45	307	1 700	1 400
1992	52	353	1 820	1 800

Priser på skinn

Medelpris på skinn (kr)	Mink	Räv
1999	185	250-350
1995/96	200	800
1994/95	150	600

Källa: Sveriges Pälsdjursuppfödarens riksförbund

Antal djur per päls

Säl	6-10
Lodjur	8-12
Räv	15-30
Hund	15-30
Katt	20-30
Tvättbjörn	30-40
Mink	30-70
Chinchilla	30-200
Kanin	30-200
Ekorre	200-400

Sveriges Pälsdjursuppfödarens Riksförbund

Pälsfarmsägarna i Sverige har en gemensam organisation; Sveriges Pälsdjursuppfödarens Riksförbund (SPR) bildat 1938. Detta efter en sammanslagning av Sveriges Rävuppfödarens Riksförbund och Sveriges Minkuppfödarens Riksförening. Rävfarmer hade då funnits i Sverige i över 10 år. Den första minkfarmen startades 1928 i Kvesarum i Skåne.

SPR har idag sitt säte i Mjällby i Blekinge, vilket också är ett centrum för pälsfarmer. Så många som 80 pälsfarmer ligger på Listerlandet, ett område alldeles vid Sölvesborg. SPR samlar idag ungefär 180 pälsdjursuppfödare. Utöver dessa finns 10 uppfödare som inte är medlemmar.

Förbundet finansieras genom medlemsavgifter samt 1 procent av försäljningssumman på medlemmarnas skinn.

SPR:s uppgift är att sprida information om pälsdjursuppfödningen. Man främjar även utvecklingen av avelsdjur samt hjälper till med foder- och veterinärfrågor som medlemmar har.

Stiftelsen Svensk Pälsdjursforskning administreras av SPR. Stiftelsen initierar forskningsprojekt och sätter av medel till forskning, som syftar till att utveckla näringen.

SPR har också ett nära samarbete med liknande organisationer i Finland, Danmark och Norge. Tillsammans äger de fyra pälsorganisationerna företaget SAGA. SAGA marknadsför skandinavisk päls till konsumenter över hela världen.

Argument för att stänga burarna

Vilka argument använder pälsfarmarna för att rättfärdiga sin verksamhet? Nedan följer en sammanställning av vad Sveriges Pälsdjursuppfödare Riksförbund säger för att försvara pälsfarmningen.

"Pälsverk i våra dagar är ej en livsnödvändighet som förr, men det finns fortfarande inget plagg vari kombineras ett så fullgott skydd mot vinterkölden med en skönhet och elegans som i ett pälsverk från våra farmade pälsdjur."

Plagg som inte kommer från djurriket är minst lika varma. Dessutom är det inget elegant med att gå klädd i pälsen från ett djur. Det är oelegant eftersom det visar på en avsaknad av empati för andra individer.

"Pälsdjursnäringen utgör ett värdefullt komplement för att bidra till sysselsättningen och försörjningen på landsbygden."

Pälsnäringen menar att pälsdjuren stängs in i sina burar eftersom det skapar arbetstillfällen och inkomster för människor på landet. Hur många människor som verkligen är sysselsatta inom pälsnäringen framgår inte. Dessutom kan inte näringar accepteras bara för att de ger människor jobb - det måste finnas ett nödvändigt mänskligt behov. Och päls kan inte sägas vara ett nödvändigt behov.

"De farmade pälsdjuren är till stor del "avfallsförädlare" där avfall från fiske och slakterier tas om hand och förvandlas till exportinkomster - avfallsprodukter som i annat fall kunnat innebära en belastning för naturen eller på våra renhållningsverk. Gödseln utnyttjas i jordbruket."

Att pälsnäringen är klassad som miljöfarlig verksamhet verkar gå stick i stäv med SPR:s argumentering.

"Hos farmade pälsdjur generellt finns det ingenting som tyder på, att domesticeringsgraden skulle vara lägre än hos andra djur."

Det finns inget som tyder på att pälsdjuren är tama. Att minkar behöver hanteras med tjocka handskar, häv och speciella fångstlådor är inget tecken på domesticering.

"Man bör ej se det så att djuren lever i fångenskap. Man kan påstå att de lever i frihet i sin bur."

Att friheten inte är större än en uppslagen kvällstidning verkar inte bekymra SPR.

"Den farmade minken behöver ej vandra vida ikring på jakt efter föda eller efter partner. Allt kommer serverat efter behov."

Att minken inte har fått göra valet själv, reflekteras det aldrig över.

Källa: Sveriges Pälsdjursuppfödare riksförbund

Minkar

Den vilda minken

Minken (*Mustela vison*) tillhör mårddjuren, som i Sverige omfattar järv, utter, grävling, mård, iller, hermelin och småvessla. Kroppen är långsmal och den har korta ben. Vanligtvis har den mörkbrun päls. En mink är i genomsnitt ungefär en halv meter lång. Honorna väger under kilot. Hanarna är något längre och ganska mycket tyngre än honorna.

Minken trivs vid vattendrag. Det är mycket sällan som minkar återfinns på fält eller i större skogar. Revirkänslan är mycket stark och minken är ett ensamlevande djur. Reviret sträcker sig oftast ett par kilometer utmed ett vattendrag.

Minken är ett rovdjur med ett ganska brett födoregister. I vattnet försöker den fånga fiskar, kräftor och simfågel, och på land sorkar, grodor och fåglar. Däremot tar den inte fågelägg, eftersom minken jagar sånt som rör sig. Det är vanligare att minken fångar fisk under vinterhalvåret, eftersom fiskarna då är långsammare och inte lika uppmärksamma på hot. Under sommarhalvåret dominerar istället kräftdjur eller däggdjur. Grodor är oftast "reservföda" som minken fångar om den har svårt att få tag i annan föda.

Precis som många andra djurarter kan minken samla byte i "förråd". På grund av detta beteende har den blivit ökänd som en naturens "massmördare". Beteendet skiljer sig dock inte från många andra djur och är för minken det ur överlevnadssynpunkt smartaste. Det är dock väldigt sällan minken har möjlighet att lägga upp förråd av byten.

Minken är ett mycket rörligt djur. Oftast rör den sig i intervaller; den stannar upp med jämna mellanrum och nosar eller bara ligger och vilar. Den mesta av minkens aktivitet är under mörkret, vilket också är den period då det är enklast att fånga byten.

Den mink vi här pratar om, härstammar från den Nordamerikanska minken. Ursprungligen fanns det en vild europeisk mink, *Mustela luterola*, men den har pressats tillbaka av den importerade amerikanska minken.

Den amerikanska minken kom till Europa på 1920-talet då minkfarmning startade här. Under andra världskriget hade de flesta farmare inte råd att köpa föda till minkarna och därför släppte många farmare själva ut sina minkar. De flesta vilda minkar i Sverige härstammar från dessa djur. Mink kan hittas vid i stort sett alla vattendrag.

Den farmade minken

Den farmade minken lever under dramatiskt annorlunda förhållanden än den vilda minken. Buren är en kvarts kvadratmeter stor (som en uppslagen kvällstidning) och i denna får det sitta högst två hanminkar eller tre honminkar. Buren har en liten lya. Vatten får minkarna genom en vattenledning där det sitter en plastnippel som minkarna rör på. Maten, fodret, placeras på burens tak och minkarna får slicka i sig maten. Maten består till största delen av en gröt av slakt- och fiskavfall, resten är vatten och vitaminer och andra produkter.

Beroende på vilken tid på året får minkarna olika mycket mat, vanligtvis rör det sig om två gånger per dygn. Men under valparnas tillväxtperiod ges extra mycket mat.

I mars månad sker parningen. Då paras avelshanarna med avelshonorna. Valpningen sker sedan i slutet av april fram till mitten eller slutet av maj. I genomsnitt får varje hona 4-5 ungar. Det är under denna period viktigt att mamman får vara ifred med sina ungar. Efter 6-8 veckor vaccinerar ungarna med ett trippelvaccin som ska skydda mot lunginflammation, botulism och virusenterit. Botulism är en förgiftning som drabbar minken när de råvaror som använts till fodret inte kylts av tillräckligt snabbt. Virusenterit ger svåra diarréer och leder till hög dödlighet, särskilt när det drabbar valpar. Senare under året, strax innan

pälsningen, eller i januari, görs också tester om minkarna har plasmacytos. Plasmacytos kan liknas vid mänsklig HIV. Minkar som upptäckts ha plasmacytos avlivas.

I juli flyttas ungarna och kullarna delas. Antingen sätts honor tre och tre och hanar två och två, eller så sätts syskon, oavsett kön, tillsammans. Bråk förekommer sällan innan könsmognaden, men när den väl kommer (i februari) sätts avelsminkarna en och en.

Under varma somrar är det inte ovanligt att minkar - som alltså naturligt lever nära vattendrag - dör av värmeslag.

När sommaren övergår i fuktig höst finns det risk att minkarna drabbas av feber eller pseudomonas aeruginosa, vilket är en bakterie som förstör lungorna. Det är de minkar som vaccineringsen inte tagit på som kan drabbas av detta, ungefär fem procent av minkarna. Det är också under hösten som minkens vinterpäls växer fram.

Under oktober görs avelsurvalet. Då bestämmer farmaren vilka min kar som ska bli avelsdjur och vilka minkar som ska dödas. Avelshonor får leva runt två, tre år, ibland upp till sex år. Avelshanar sägs vara "uttjänta" redan efter två år.

I mitten av november fram till i början av december dödas minkarna: "pälsningen" inleds. Minken dödas genom att den stoppas ner i en lufttät aluminiumlåda. Lådan är kopplad till en koldioxidtub. Efter en halvminut är minken medvetslös och efter ytterligare fem minuter är den död. Minkarna blir ofta mycket stressade när farmaren kommer med aluminiumlådan. Stressen ökar och de springer febrilt runt i buren. Men ingen, utom avelsdjuren, kommer undan. De får leva, för i mars börjar parningen igen.

Farmmink kontra vildmink

På grund av överskottet på föda och obetydlig motion är de farmade minkarna mycket större än de vilt levande minkarna. Minkaveln går mot allt större minkar, detta märks genom att beteckningen på minkskinnen på pälsauktionerna har förändrats. Förut innebar siffran 1 högsta kvalitet och det var ett skinn som var 72 cm eller längre. Idag finns beteckningarna 0, 00 och 000, där 000 är ett skinn som är minst 90 cm långt. Svenska Veterinärsällskapet har påpekat att den existerande aveln av minkar inte är bra och att aveln och utfodringen ur välmåendesynpunkt måste inriktas på anatomiskt-fysiologiskt fungerande individer.

Flera studier som gjorts vad gäller farmade minkars behov av rinnande vatten, pekar på att tillgång till rinnande vatten att simma och dyka i är lika viktigt som mat. I burarna på farmarna har minkar inte tillgång till vattenbad. Svenska Veterinärsällskapet har i två rapporter, 1990 och 1996, kritiserat den nuvarande minkhallningen på grund av bristen på vattenbad, men också på grund av de stereotypa beteenden som minkarna uppvisar. Forskningsrapporter från England kommer med samma kritik.

En förrymd farmminks möjligheter till överlevnad beror mycket på hur den första tiden efter rymningen utvecklar sig. Det som avgör är om den klarar av att skaffa mat på egen hand. Farmminkar är mer vana vid människor och därför kan de våga sig fram till hönsgårdar. Vildminken är mycket skygg och visar sig nästan aldrig i närheten av bebyggelse.

En förrymd farmmink tar sig snabbt till vattendrag. Den är däremot inte lika skicklig på att simma som en vild mink. Vid observationer av förrymda farmminkar har det visat sig att det tagit upp mot en vecka innan de har lyckats fånga sitt första byte i vattnet. De är dessutom dåliga jägare eftersom jakt till stora delar är ett beteende som måste finslipas genom inlärning - vilket farmade minkar inte har någon möjlighet till.

Förrymda farmminkar har till en början en ganska annorlunda dygnsrytm än vilda minkar. De är mer dagaktiva än vilda minkar. Observationer har också visat att aktivitetstopparna för de förrymda minkarna har infallit med tidpunkterna då de i vanliga fall får mat på farmen. Dygnsrytmen förändras dock så sakteligen till att bli mer lik den vilda minkens.

En förrymd farmminks chanser till överlevnad beror mest på vid vilken tidpunkt på året som den rymmer. Under vinterhalvåret är chanserna mindre eftersom tillgången på föda är lägre.

Minkfarmningen - historisk överblick

Minkfarmningen etablerade sig i Sverige på 1930-talet. I början visste minkfarmarna nästan ingenting utan fick "känna sig fram". Sakta men säkert växte sig dock näringen större. 50-talet brukar av farmarna själva kallas för "guldåldern". På 50-talet hade en normalstor farm 300-500 minkar.

På 60-talet skedde ett kraftigt prisfall på minkskinn och antalet farmer i Sverige halverades från 1200 till 600. Farmarna hade också stora problem med sjukdomar hos minkarna som botulism och lunginflammation. Trots problemen menar farmarna att det var först i slutet av 60-talet som pälsnäringen blev stabil. Antalet farmer ökade och i mitten av 70-talet fanns det 689 farmer och 400 000 avelsdjur.

Slutet av 70-talet och 80-talet var en investeringsperiod för näringen då mycket ny, modern utrustning inskaffades, som modernare foderkök, vattenledningssystem, gödseltruckar och skrap- och torkmaskiner (som används vid pälsningen). Yngre människor kom in i pälsnäringen och på en gymnasieskola i Sölvesborg startade en gymnasiekurs för blivande minkfarmare.

Slutet av 80-talet och ända fram till i mitten av 90-talet har dock varit en stor nedgångsperiod för pälsindustrin. Efterfrågan på minkskinn föll från 38 miljoner till 22 miljoner skinn. I takt med det har antalet minkfarmar minskat drastiskt och idag finns det under 200 farmer kvar som tillsammans har 250 000 avelsdjur. Farmarnas storlek varierar från fritidsfarmaren med ca 500 avelshonor till de stora farmarna med 8 000 avelsdjur.

Farmarna menar att efter 1995 har det börjat gå uppåt igen. Detta anses bero på att skinnproduktionen i Ryssland nästan upphört och att nya marknader, som Kina, har tillkommit. Dessutom har SAGA, den skandinaviska pälsnäringens marknadsföringsorgan, arbetat hårt med att göra päls till en eftertraktad produkt hos designers.

I Sverige produceras idag 1,3 miljoner skinn. Vilket innebär att lika många minkar dödas. Världsproduktionen ligger på 25 miljoner skinn.

Minkskinnen säljs på auktioner runtom i världen, främst i Danmark, Finland, Kanada och USA. Auktionerna genomförs fem gånger per år och drar 300-350 uppköpare. Uppköparna kommer från hela världen, där Kina och Korea räknas som mycket stora, medan Italien, Spanien och Tyskland dominerar i Europa.

Priserna på minkskinn har sjunkit under årtiondena och varje minkfarmare måste idag ha fler minkar än tidigare på sin farm för att få det att gå ihop. Ett minkskinn ger idag strax över 100 kronor (även om priserna går väldigt mycket upp och ner och också beror på storleken på skinnets).

*Källa: Minkfarmning på Listerlandet, Blekinge museum 1999 /Mink, Rune Gerell 1972 /
Riksförbund/ Veterinärsällskapets pälsdjursutredning 1990*

Sveriges Pälsdjursuppfödare

Rävar

Från den 1 januari år 2001 fasas de sista 10 rävfarmarna i Sverige ut. Då inträder den nya lagen som säger att rävar måste kunna röra sig, umgås och gräva. Dessa krav kan inte rävfarmarna anpassa sig till.

Den vilda räven

Det finns två typer av vilda rävar. Dels rödräven och dels fjällräven. Rödräven lever i par, särskilt vid parning och då valparna är små. Rödräven håller till i skogen och ute på öppna fält. Där letar den efter mat, antingen smådjur eller vegetabilier. Den rör sig mycket, ungefär två mil per dygn och den lever i 10 till 14 år.

Fjällräven lever i flock ute på kalvfället. När det blir svårt att hitta föda kan den söka sig ner i skogen. Precis som rödräven lever den på en blandad kost och den förflyttar sig långa sträckor, särskilt under vintern.

Den farmade räven

På pälsfarmen kallas rödräv för silverräv och fjällräv för blåräv. Detta beror på aveln som har gjort rödrävarna gråsilvriga i pälsen och fjällrävarna gråblåa i pälsen. Även om pälsens utseende till viss mån förändrats, har de farmade rävarna kvar sitt vilda beteende. Eftersom de inte kan gräva och röra på sig, har de fått stora problem med stereotypa beteenden, pälsbitning och ihjälbitning av valpar. Det är alla dessa problem och några till som har tvingat fram den nya lagen. Det blev helt enkelt för uppenbart att rävarna mädde mycket dåligt i sina burar.

Källa: Förbundet djurens rätt

Chinchillor

Den vilda chinchillan

Chinchillan är ett litet kanin-ekorr liknande djur som tillhör släktet gnagarna. Chinchillans hemtrakter är Anderna i Sydamerika. Där lever de fria chinchillorna i naturligt formade klippskrevor och hålor på 3000 - 5000 m höjd. Luften är torr och vegetationen stäpplik.

Chinchillor lever i stora kolonier och delar ofta boplats med andra gnagare. De är mycket renliga djur och väljer en plats vid ingången som blir gemensam toalett för alla som delar på boet. Dessa skymnings- och nattaktiva djur lever av det karga stäppgräset, rötter, kaktuskött, bark, blad och frukter från buskar. De förflyttar sig genom att hoppa likt en känguru. Bara när de rör sig långsammare används de korta framtassarna, som de annars använder som händer att hålla maten med när de äter. En chinchilla kan leva upp till 20 år.

Hur chinchillan började farmas

När européerna erövrade Sydamerika under 1500-talet blev chinchillornas skinn känt i Europa. Speciellt eftertraktade blev deras pälsar under 1700, 1800 och början av 1900-talet. Detta ledde till en skoningslös jakt som resulterade i att chinchillan nästan utrotades helt. Chinchillor är väldigt små och upp till 100 individer måste dödas för att tillverka en enda pälskappa.

På grund av att chinchillor hade blivit så sällsynta började man under 1700- och 1800-talet försöka föda upp chinchillor i bur, dock utan att lyckas. 1922 fördes 11 chinchillor till Kalifornien för att användas i avel. Alla chinchillor som hålls på pälsfarmer eller som sällskapsdjur härstammar från dessa få individer.

Den farmade chinchillan

I Sverige finns det i dag cirka 30 chinchillafarmer. Chinchillafarmning sker inomhus eftersom chinchillor är väldigt känsliga mot fukt, kyla och drag. På farmerna lever chinchillor i minimala metallnätburar som staplas ovanpå varandra i flera våningar. Även burgolvet är av nätgaller vilket är olagligt. Det händer att chinchillor bryter ben som fastnat i golvet. Ibland får de benen amputerade.

Chinchillor är mycket aktiva och nyfikna och har ett stort behov av att röra på sig och undersöka allt i sin omgivning. I burarna får de inte ens möjlighet att hoppa, vilket är deras naturliga sätt att röra sig på. För att pälsen ska hålla sig fin får chinchillorna tillgång till ett sandbad en gång om dagen eller varannan dag. Förutom detta (för farmaren ekonomiskt lönsamma) sandbad tvingas chinchillan till en praktiskt taget helt stimulanslös tillvaro. Chinchillor är mycket stresskänsliga och behöver lugn och tystnad på dagarna för att kunna sova ostört. Rörelse och ljud i närheten av burarna är då mycket stressande för dem.

På pälsfarmerna drabbas chinchillorna av beteendestörningar i form av stereotypa beteenden, självstymning och till och med kannibalism. Även dödligheten bland ungarna är onormalt hög. I vissa fall dör så många som 25% innan 5 månaders ålder.

Den avel som bedrivits av pälsfarmare har varit inriktad på att få fram större djur med tätare päls, samt olika färgvariationer. Aveln går till så att honor får sitta en och en i burar. De tvingas bära en krage av plast eller metall livet ut (det händer att kragen växer in i huden), som hindrar dem från att lämna buren genom den smala öppningen som används av hanen. Avelshanarna kan gå mellan olika burar för att besöka och para sig med olika honor. På pälsfarmer är det vanligt med en hane för 8 - 12 honor. Honor utnyttjas i avel från 8 månaders ålder och upp till 10 år. De honor som inte får ungar får inte heller leva. Avelshanarna dödas i regel efter 3 - 4 år. Det är inte helt okomplicerat att bedriva chinchillaavel enligt detta polygamsystem. För även om dessa fredliga djur i det vilda lever i stora grupper, kan framtvingade möten mellan främmande individer i fångenskap sluta med döden för den svagare/yngre av dem.

De flesta individer på farmarna är dock inte avelsdjur och dödas för att flås redan när de är mellan 7- 8 månader gamla. En tid innan de dödas dras matrasonen ned till hälften. Detta för att det blir lättare att flå magrare kroppar. Dessutom är pälskvalitén bättre om djuret är magrare. Chinchillor på pälsfarmer dödas vanligen med elchocker eller genom nackbrytning.

Källor: Chinchilla hemma, Maike Röder-Thiede, 1989 / Förbud chinchillafarmning i Sverige, Förbundet djurens rätt, 1999 / Breeding and caring for chinchillas, Egon Mösslacher, 1986

Kaniner

Kaniner föds upp för att bli päls och kött. De raser som föds upp är stora kaniner som Fransk Vädur, New Zeeland och Castor Rex. De som föder upp kaniner för päls satsar främst på Castor Rex-kaniner. Det är en stor och korthårig ras.

Den farmade kaninen

Kaninerna på en kaningård kan sitta utomhus i burar men hålls oftast inomhus. Till sitt utseende ser kaningårdarna ut som andra pälsfarmer.

Det är mycket lönsamt att föda upp kaniner. Man kan tränga in många på en väldigt liten yta och de är billiga i kost. De både förökar sig och växer snabbt.

Kaniner får upp till 3-4 kullar per år. I genomsnitt 6 ungar per kull. Ungdjuren tas ifrån honan efter två månader. När de är 12 veckor gamla delas hanar och honor upp.

De flesta kaniner märks med en tatuering i örat, något som är plågsamt. Tatueringen visar var djuret kommer från och från vilken kull.

Kaniner på kaningårdar drabbas lätt av olika infektioner. Dessutom sköts inte deras klor och tänder på rätt sätt.

De som föder upp kaniner för pälsen kan få över 100 kr per skinn. Pälskaninerna slaktas när de har blivit 7-8 månader gamla. Kaniner som föds upp för köttproduktion dödas betydligt tidigare.

Slakten inleds med att djuret bedövas, vilket kan göras på olika sätt. Vid de stora slakterierna bedövas djuren med elektricitet, men vid de mindre slakterierna och vid hemslakt görs bedövningen manuellt med slaktmask eller genom ett slag i nacken alldeles bakom öronen. Efter bedövningen faller kaninen på sidan. Halsen skärs inte upp. Istället används en vass kniv, slaktdolk eller liknande. Ett sticksår görs i halsen strax bakom luftstrupen så att halspulsådern skärs av.

Pälsen värderas efter storlek på skinn, täthet och hårlängd. Även teckning och färg kan vara intressant om inte pälsen kommer att färgas. Pälsen säljs bl.a. som mössor och vantar eller färgas och används som foder i jackor och kappor. Hela pälskappor är ovanligt.

Illrar

Den vilda illern

Den vilda illern har funnits i Sverige under tusentals år. På 1700-talet katalogiserades den under namnet *Mustela putorius*. Vilda illrar är ensamlevande djur och träffar bara en annan iller vid parning. Illern gräver bohålor eller tar över gamla bohålor. Forskare har hittat bohålor som har sträckt sig flera kilometer under marken.

Illern är ett rovdjur och den fångar främst groddjur, sorkar, möss och råttor, men även kaniner kan falla offer för illern. Till skillnad från minken håller illern till i skog och täckt terräng. Den jagar främst i skymning och gryning. Resten av tiden ligger den och sover i sin bohåla. Illern sover därför ungefär 20 timmar per dygn! Illern finns främst i Skåne, Blekinge och Småland, men på senare tid har den spridit sig kraftigt i Mälardalen. Norr om Dalälven har järven sitt revir och därför går inte illern längre norrut.

Den farmade illern

Den iller som föds upp på farmar är den tama illern. Den kommer ursprungligen från Medelhavsländerna. Tamillern är av samma art som vildillern, men däremot en annan ras. Den tama illern har domesticerats sen tusentals år tillbaka. Till Sverige kom den på 1400-talet. Den importerade tamillern har sedan korsats med den inhemska svenska vildillern för att skapa en tamiller som är väl anpassad till det svenska klimatet.

Tamillern skiljer sig främst från sin vilda "kusin" genom att den har ett avsevärt kortare tarmsystem. Detta gör att tamillern kräver mycket mer näringsrikt foder och kan inte livnära sig på sorkar, möss osv. som är den huvudsakliga födan för vildiller. Tamillern är därför hänvisad till specialfoder med rikligt med näringsämnen som till stor del passerar oförbränt genom matsmältningsapparaten. Passagetiden för födan genom matsmältningsapparaten på en tamiller är 3-4 timmar och illern tillgodogör sig endast ca 25% av näringen.

Genom oselecterad avel på farmar har tamillern drabbats av en mängd sjukdomar, främst tumörer av olika slag men även hjärtakompor och problem med lever och bukspottkörtel. I de fall på senare år där avel genomförts med vildillerhane på en tamillerhona har konstaterats en avsevärt lägre sjukdomsfrekvens än hos rena tamillrar. Valparna efter denna typ av parning har på inget sätt fått något "vilt" beteende utan har präglats av moderns beteende.

Det finns inte många illrar på svenska pälsfarmer. Väldigt få illrar dödas för att bli pälsar. Många av de farmade illrarna säljs istället som sällskapsdjur. De illrar som dock sitter inburade på farmar, sitter där tillsammans med tusentals minkar. Att illrar och minkar sitter så nära varandra (inom lukthåll) gör att de stressas mycket av varandra, då de i vilt tillstånd är rivaler om reviret. På farmen förstärks revirtänkandet eftersom de inte själva kan påverka sin miljö.

De farmade illrarna är, precis som med farmade minkar, större än sina vilda kusiner. Detta beror (också precis som med minken) på att farmarna enbart avlat djuren för att skapa stora djur med vackra pälsar. De har ignorerat att aveln har skapat svåra sjukdomar eller genetiska defekter. En farmiller som ska bli päls lever enbart i sex månader innan den dödas.

Källa: Micke Ducette, Södertörns smådjurscenter

Saxfångst

Varje år fångas ca 10 miljoner djur i saxfällor för att sedan kunna flås och göras till pälsdetaljer. De flesta av dessa fångas i USA, Kanada och Ryssland. Bensaxen är den vanligaste fällan som används av pälsindustrin. Även snaror och en kroppsfälla som kallas Conibear används.

Conibearfällan

Conibearfällan består av två rektangulära ramar. När djuret kliver innanför ramarna slår de ihop och bryter nacken eller ryggen på djuret. Fällan sägs vara designad så att djuret skall dödas omedelbart, men bara 15 % av offren dödas direkt eller inom den absolut närmaste tiden efter att ha fastnat i fällan. Övriga blir fast i fällan med bruten rygg och vanligtvis också svåra inre skador. Så kan de sitta en lång tid innan de slutligen dödas.

Snaror

En annan fälla är snaran. Det är den enda fälla som är tillåten i vissa delar i norra Sverige. Snaran är gjord så att när djuret fastnar i den dras den åt hårdare ju mer djuret kämpar emot. Fångas djuret runt nacken stryps den.

Snarorna är kända för att klippa av blodstillförseln till benet och orsaka så allvarliga fotskador och vävnadsskador att benet efter en tid inte går att rädda.

Bensaxar

Bensaxar består av två metallkåkar som slår igen med stor kraft runt benet eller tasserna när djuret kliver på fällan. Med en fjäder behålls trycket på benet tills pälsjägaren kommer för att kolla fällorna. Det första slaget från fällan orsakar skador hos djuret men den största skadan blir när djuret kämpar för att ta sig fri. De första 30 minuterna kan fångade djur riva sönder sitt kött, slita sönder senor, bryta ben och till och med krossa sina tänder när de biter i fällan.

Smärtan och paniken gör att djuren ofta drar benen ur led i sina desperata försök att komma loss och bli av med den fruktansvärda smärtan. Djuren kan sitta fast i fällorna i flera dagar, innan jägaren kommer. Många fångade djur har hunnit dö innan dess av skadan, svält, kyla eller attacker från andra djur.

En studie i Wheeler National Wildlife Refuge, USA, visar att runt var fjärde saxfångat djur bet av sina egna ben för att komma loss. De flesta dog sedan av blodförlust, infektion eller oförmåga att samla mat eller jaga med ett amputerat ben.

De djur som inte dör av bensaxskadorna, attacker från andra djur, svält, värme eller kyla, slås eller sparkas ofta ihjäl av jägarna för att undvika skador på skinnen.

Prärievargen

Många av de pälskragar som säljs på jackor i Sverige kommer från prärievarg (coyote). Detta vackra djur är det mest hänsynslöst jagade av Nordamerikas rovdjur. Prärievargen är intelligent och anpassningsbar. Den liknar vargen i många avseenden, men fördomar har lett till att utrotningsförsöken har avlöst varandra. Alla prärievargsskinn som säljs som päls kommer från djur som fångats i bensaxar.

”Skräpdjur”

Ofta slår fällan igen och skadar andra djur än de som pälsjägarna ville fånga. Dessa djur kallas ”skräpdjur”. De dödas oftast och slängs därefter. De så kallade skräpdjuret innefattar regelbundet hundar, katter, fåglar, ekorrar, hjortar, rådjur och även utrotningshotade djur. De djur som släpps fria dör ofta snart av skador och infektioner som orsakats av fällan. Rovdjur kan ha svårt att jaga och svälter då långsamt till döds.

Förbudet i 88 länder

88 länder och fem av USA:s delstater har förbjudit bensaxar. De har förbjudits dels på grund av sin grymhet, men också på grund av att många utrotningshotade djur fastnar i fällorna.

EU beslutade 1991 att förbjuda import av päls från djur som fångats med bensax. Förbudet skulle ha trätt i kraft 1996 men EU-kommissionen har stoppat det. Skälet är att USA och Kanada anser att ett importförbud strider mot världshandelsorganisationen WTO:s handelsavtal. I både USA, Kanada och Ryssland är bensaxen ett vanligt fångstredskap och en stor del av deras pälsprodukter exporteras till Europa.

I Sverige är det förbudet att fånga pälsdjur med bensaxar och Conibearfällor. Trots att det är förbudet med saxfångst i Sverige importeras fortfarande pälskläder där pälsen kommer från saxfångade djur.

Domesticering

Ett domesticerat djur innebär ett djur som människan har tämjt och skaffat kontroll över. De flesta hundar och katter sägs vara domesticerade. Pälsfarmarna menar att också minkar och rävar är domesticerade. För att styrka detta lägger de fram två huvudargument.

För det första att man genom aveln bevarar de minkar som är lugna till sinnet. Efter att ha avlat så i ungefär hundra generationer har nu lugna, dvs domesticerade, minkar och rävar kommit fram. Djurens genetiska arv har helt enkelt förändrats tillräckligt mycket.

För det andra så säger pälsfarmarna att djurens välmående är ett tecken på att de är domesticerade.

Det är dock en tveklaktig argumentation som pälsindustrin lutar sig mot. Både den farmade minkens och den farmade rävens behov är ungefär desamma som deras vilda släktingar. Ämnesomsättning och näringsupptag är fortfarande anpassat till ett vilt liv. Likadant med revirbeteendet och stressen av för stor närvaro av andra minkar.

Vilda minkar har ett mycket starkt behov av att leva nära vattendrag. Farmade minkar har aldrig fått detta. Trots det visar undersökningar att farmade minkar, trots alla generationers avel, fortfarande känner detta behov och mår dåligt av att inte leva vid vatten.

Att pälsfarmsdjuren är välmående rent fysiskt är inget bevis på att de är domesticerade eller mår bra psykiskt. För det första ska påpekas att pälsindustrin har haft enorma problem med sjukdomar bland främst minkar. Så välanpassade är minkarna uppenbarligen inte. Dessutom har aveln gått ut på att just få stora och feta djur med fin päls. Men att pälsen är fin är inget bevis på att djuren är domesticerade.

De farmade pälsdjuren är inte lika rädda för människor, som deras vilda kusiner. Men att gå från det faktumet att de står under domesticering till att säga att de redan är domesticerade, är fel. Pälsdjuren på farmarna är ännu alltför lika sina vilda kamrater för att de kan sägas vara domesticerade. Grundläggande vilda beteenden finns kvar i allra högsta grad. Och därmed faller också pälsindustrins argument om att de håller tama och välmående djur.

Källa: Förbundet djurens rätt / Sveriges Pälsdjursuppfödare Riksförbund

Miljöaspekter på pälsindustrin

Ett vanligt argument för päls är att det är miljövänligt och att det är en del i det naturliga kretsloppet. Detta påstående kan dock inte vara mer felaktigt. Miljöpåverkan sker vid två tillfällen, dels på själva farmen där pälsdjurens avföring skapar miljöproblem. Dels vid själva bearbetningen av pälsarna.

På farmen

En mink producerar över 40 kg avföring per år. De flesta farmar har flera tusen djur. Om exempelvis 7000 minkar producerar 40 kg avföring per år blir det sammanlagt 280 000 kg gödsel. De största minkfarmerna i Sverige har upp till 70 000 djur. Avfallet har höga halter av fosfor och kväve. När det regnar för vattnet med sig dessa ämnen till vattendrag och andra vattenkällor som då drabbas av övergödning. Grundvattnet förorenas av de höga halterna fosfor och kväve från avföringen.

Sveriges största rävfarm blev tvingad att stänga i januari 1998, bland annat på grund av att den förorenade grundvattnet i området.

I Finland, där 65% av världens rävfarmning finns, har farmningens miljöbelastning likställts med en miljon människors orenade avfall, enligt miljöforskaren Mauro Leivi. I staden Kaustinen blev man tvungen att sluta använda grundvattnet och riktningen på vattenströmningen ändrades som följd av föroreningar orsakat av pälsfarmning.

Med all avföring från farmerna kommer också ammoniak. I Finland producerar pälsindustrin 1500 ton ammoniak varje år. Detta är mer än vad all annan industri släpper ut tillsammans i hela Finland. För stora ammoniakutsläpp leder bland annat till skogsdöd.

I Sverige klassas pälsfarmning som miljöfarlig verksamhet och går under beteckningen B i miljöskydds-förordningen när det sker i större skala.

Vid bearbetning

Vid bearbetning av päls används stora mängder giftiga kemikalier. England, Danmark, Holland, Italien och Finland har beslutat att all reklam som säger att päls är miljömässigt säker, är falsk och missledande.

En studie gjord av Ford Motor Company's forskare Gregory Smith, visar att produktionen av en pälsjacka från djur fångade i saxfällor kräver tre gånger så mycket energi som en jacka gjord av syntetisk päls. Och när djuren föds upp på pälsfarmar så går det åt nästan 20 gånger mer energi!

Pälsindustrin har alltid hävdade att päls är biologiskt nedbrytbart. Detta stämmer för obehandlade pälsar. Men i affärer säljs enbart behandlade pälsar, eftersom ingen vill ha en päls som ruttar i garderoben. Giftiga kemikalier, som t ex krom används vid behandlingen av pälsen.

År 1991 bötfällde Environmental Protection Agency två pälsbearbetande företag på en total summa av 1,6 miljoner dollar. Detta för att de inte följde reglerna för miljöfarligt avfall i USA, och 1993 blev ännu en pälsbearbetare fälld för samma sak. Ändå hävdar pälsindustrin att de säljer en naturlig produkt.

Källor: Fur Farm Effluent Poisons Streams, The European / Fur Farming in Finland 1995, Mia Salli / Handbook of Biological Data for Mink, R.J. Aulerich, D.C. Powell & S.J. Bursian, Department of Animal Science, Michigan State University

Pälsindustrin internationellt

Pälsindustrin är utbredd i många fler länder än i Sverige. Vissa länder har inga existerande regler för pälsfarmning. Andra länder har förbjudit det. Vissa länder har bara några pälsfarmer medan andra har tusentals farmer. Här följer en kort översikt över några länders pälsindustri. I många länder, särskilt de utan några regler, är pälsindustrin mycket svår att överblicka. Vi reserverar oss därför för felaktiga uppgifter.

Belgien

Belgien har 40-talet minkfarmer och bara ett par rävfarmar och chinchillafarmer. Ingen lagstiftning finns som skyddar pälsdjuren.

Danmark

Danmark är världens största minkpälsproducent. Över 90% av den totala världsproduktionen av minkpäls kommer från Danmark som har 3 000 minkfarmer. Förutom mink farmas också rävar och tvättbjörn, fast inte i samma omfattning. De pälsfarmföreskrifter som finns skyddar inte djuren något nämnvärt.

England

De tio minkfarmer som finns kvar i England kommer att stängas efter en ändring av lagen som regeringen fått igenom i parlamentet. Enligt den nya lagen är pälsfarmning förbjudet från 2003. Farmägarna får kompensation.

Estland

Under 90-talet har antalet farmer och dödade djur minskat. I mitten av 90-talet fanns det bara 9 farmer som dödade ungefär 60 000 rävar och 50 000 minkar.

EU

EU undersöker för tillfället hurvida föreskrifterna för minkfarmning bör ändras. Man har också delgivit att man inte ser några lagstiftningsproblem med Englands kommande lag om förbud mot pälsfarmning. Finland har protesterat mot detta och menar att England bör invänta EU-kommissionens utredning. I EU finns det totalt ungefär 8 000 pälsfarmer.

Finland

2 200 farmer finns i Finland och på dessa dödas ungefär 5 miljoner pälsdjur varje år. Mestadels rävar och minkar. 70 % av pälsarna exporterades vidare till Ryssland. Upp till 7 000 människor sägs vara anställda inom pälsnäringen.

Frankrike

På strax över 70 farmer dödas ungefär 500 000 minkar varje år. Dessutom finns det några chinchilla och tvättbjörnsfarmer. Inga lagar eller regler existerar.

Island

I början av 90-talet fanns det ungefär 200 rävar- och minkfarmer. Årligen dödas 250 000 djur. Ingen direkt lagstiftning finns.

Italien

1997 försvann de sista rävfarmarna. Däremot tros antalet minkfarmer ha ökat. Antalet minkfarmer är troligtvis fler än 90. Nyligen lades ett lagförslag fram i parlamentet som föreslår att pälsfarmare ska få kompensation om de övergår till jordbruk. Minkar har dött av värmeslag på italienska farmer.

Kanada

Kanada har minkar, rävar, chinchillor och lodjur på farmer. 1996 fanns det 206 minkfarmer som dödade nästan en miljon minkar. Samma år fanns det 302 rävfarmar (26 000 dödade rävar) och 156 chinchillafarmer (80 000 dödade chinchillor). Dessutom ett par stycken lodjursfarmer. Sälpäls är också populärt, 1999 dödades 244 000 sälar. Inkluderat saxfångade djur dödas ungefär 2 miljoner pälsdjur i Kanada varje år.

Det finns några föreskrifter vad gäller hur minkar och rävar skall farmas.

Kina

I Kina har rävfarmning blivit allt mer populärt. Varje år dödas omkring 200 000 rävar, vilket motsvarar ungefär 5% av världsproduktionen. Pälsnäringen stöds av staten och en ökad produktion kan förväntas. Det hela görs inte bättre av att räven i legenden varit en symbol för ondska i Kina.

Kroatien

Kroatien har världens största uppfödning av chinchillor för päls. Ungefär 250 000 chinchillor föds upp och dödas varje år på de 2 000 små farmarna. Varje farm har ca 200 djur. Alla chinchillor i Kroatien dödas genom nackbrytning. Efter pälsningen exporteras nästan alla skinn.

Nederländerna

Räv- och chinchillafarmning ska vara helt avvecklat senast år 2008. Fortfarande finns det dock ungefär 200 minkfarmer kvar som dödar nästan 3 miljoner minkar varje år. Ett förbud mot minkfarmning diskuteras i parlamentet.

Norge

1997 fanns det 1 100 pälsfarmer i Norge. Dessa producerade 300 000 minkskinn och nästan 600 000 rävsinn. De flesta farmer har både rävar och minkar.

Ryssland

Läget för pälsnäringen i Ryssland är mycket oklart. De enda uppgifter som finns är från Sovjettiden. Då dödades ungefär 8 miljoner pälsdjur varje år på farmer. Ungefär 75% var minkar. De största farmarna ligger i Sibirien och Karelen.

Schweiz

Pälsfarmning är förbjudet i Schweiz.

Spanien

1990 fanns det i Spanien ungefär 170 farmer som dödade strax under 300 000 pälsdjur varje år. Det finns ingen direkt lagstiftning.

Tjeckien

I Tjeckien finns ett par stora farmer med mink och räv. Dessutom finns det ungefär 250 mycket små farmer med ungefär 50 – 250 djur. Det finns en djurskyddslag som pälsfarmarna måste lyda under trots att den inte nämner något specifikt om pälsdjur.

Ungern

I Ungern dödas ungefär 250 000 djur varje år på pälsfarmer. Vilka djurarter det rör sig om är okänt, men det handlar bland annat om chinchilla, räv och mink. Pälsfarmning sägs dock inte vara en viktig näring i Ungern. Ingen lagstiftning finns.

USA

Bensaxar är förbjudet i 5 av USA:s stater. 1996 fanns det ungefär 400 pälsfarmer med företrädesvis mink och räv. 2,5 miljoner minkar och 20 000 rävar dödas varje år. Ett stort antal chinchillor farmas också, samt lo och tvättbjörn. Lagstiftningen vad gäller pälsfarmning är i stort sett obefintlig.

Österrike

Sen 1998 är pälsfarmning förbjudet i Österrike och de 43 farmer som då fanns kvar fick lägga ner.

Källor: Fashion victims, WSPA, 1998 / CAFT USA / Rev og mink i fangenskap, Dyrebeskyttelsen, 1999 / Japan Economic Newswire, 13 juni 2000 / The Telegram, St. John's, Newfoundland, 17 juni 2000 / Pohjalainen, 26 maj 2000 / Sentinel, 30 juni 2000